

A VALÓS SZÍNÉSZI POZÍCIÓ

Interjú Urbanovits Krisztával

A K. V. Társulat egyik alapítójával, Urbanovits Krisztával a függetlenségről beszélgettünk, arról a színházcsinálói útról, amelynek meghatározó szakasza volt a kaposvári Csiky Gergely Színház.

– Már látlak egy ideje színpadon, de nem tudtam, hogy művészettörténész vagy.

– Nem is vagyok az, csak van egy ilyen végzettségem, mert mint afféle értelmiségi közegeből jövő gyereknek a családi béke kedvéért illett egyetemi diplomát szereznem, miközben szerettem volna színésznő lenni.

– De nem is jelentkeztél a színművészetire?

– Dehogynem, összesen négyszer. És amikor húszévesen felvettek a bölcsészkarra, azt gondoltam, jó, akkor ennyi volt a színészet, szépen elengedem, majd okosakat írogatok izgalmas képekről. Elkezdődött az első félév, és én egy hét múlva már próbáltam a Puskás Tamás és Szalai-Szabó István vezette Egyetemi Színpadon – ahova egy barátom vitt, hiszen én azt se tudtam, hogy éppen működik. Aztán nyáron már Zalaszentgróton voltam Ascher Tamás táborában.

– Kérlek, mesélj arról.

– '93-ban Ónodi Eszter, Majsai-Nyilas Tünde, Botos Éva, Gryllus Dorca, Kecskés Karina, Pereszlényi Erika, Láng Annamari, Rába Roland, Schilling Árpád, Mundruczó Kornél dolgozott, már akkor elképesztő tehetséggel. Vakmerők voltak. Pimaszok. Komolyan vették azt a szabadságot, ami ott megadatott. Abban az évben a *Cseresznyés kerttel* foglalkoztunk, a következőben az *Ivanovval*. Délelőtt olvastuk a darabot, és nagyon alaposan elemeztük, délután elmentünk jeleneteket csinálni, az esti megnézés után pedig feladatokat kaptunk. Engem egyébként nem vettek fel utána sem, a többieket igen, de Ascher hívott Kaposvárra.

– Mit tanultál Zalaszentgróton?

– Például azt, hogy nincs hülye kérdés. Az ember gyakran érzi magát cikinek, hiszen nagy közös kultúránk, hogy jól ki-röhögjük, aki ügyetlenebb, tájékozatlanabb nálunk, pedig egy jó időben feltett jó kérdés sokat segít. Megtanultunk olvasni, látni színházian, amikor egymás jeleneteiről kellett jót és rosszat is mondanunk. És alapvető élmény volt Ascher izgága kíváncsisága, ami mit sem változik.

– Miért Csehovot próbáltatok? Fiatal, viszonylag képzetlen társaság voltatok, ilyen nagy feladat nem hatott nyomasztóan?

– Húszévesen kevés dolog nyomasztja az embert. Csehovtól pedig mindent meg lehet tanulni, mert ami egy színésznek kihívás lehet, minden benne van a darabjaiban. Ráadásul szerintem Ascher Csehovban tévedhetetlen. Egyébként más években más szerzőkkel dolgozott, a totalitás nyilván nem zárólag Csehov, de nekem az maradt meg. És nem szoktam azon gondolkodni, hogy mit nem játszottam el, de Csehov folyton hiányzik – csak egyszer adatott meg Rusznyák Gábor *Platonov*­jában játszani.

– Amit én nagyon szerettem.

– Imádtam. De Kaposváron alig ment Csehov.

– Mi lehetett ennek az oka?

– Nem tudom. Csehovnál legalább négy fontos nőalak van darabonként – ami, azt hiszem, eltér a szokásos szereposztásoktól. És a férfi szereplői sem olyan módon megragadhatók, mint ahogy oly sok drámában.

– Milyen volt aztán Ascher kaposvári rendezéseiben dolgozni Zalaszentgróthoz képest?

– Ott már komoly tudású színészek közt voltam, akiknek rengeteg dolog evidencia volt. Ugyanakkor Ascher pont olyan kíméletlenül kritikus volt, mint amilyenek megismertem. Ez soha nem volt romboló, hanem mindig humorral és szeretettel tudta elmondani, mi a baj, mi a rossz. Persze mondott ő is sok mindent, ám az indulataiban bizakodás volt, nem lemondás – ahogy más rendező hasonló helyzetben képes volt görcsös, feszült helyzetbe hozni a visszajelzéseivel, ő engem soha. És szünetben is lehetett azzal kínozni, hogy munkáról beszélgettünk.

– Mi volt Kaposváron az általános rendezői elvárás egy színésztől?

– Ascher főrendezőként meghatározó volt, a rendezők java hozzá hasonlóan azt várta, hogy a színészek adjanak ajánlatot. Aki tényleg a színészekből dolgozik, aki rájuk, és nem magára kíváncsi elsősorban – mármint aki nem csak hangoztatja ezt mint szakmai mantrát –, az ma is ezt várja. A kezdeményező, nagy játékkedvű, nem önmaga elemzésébe belevesző színészi munkát szerették Kaposváron, ezért próbán lehetett rossznak lenni. Babarczy viszont másképp dolgozott, ő afféle kiképzőtiszt volt, miután azonban lekottázta az előadást, hagyta, hogy szabadon dolgozzunk, és örült, ha ezekben a helyzetekben kerestük magunkat: „Jók ezek a kis fejlesztések, Urbanovits” – szokta volt mondani jó esetben.

– Néha értetlenkedem, hogy egy előadás a nyilvánvaló ér­vényei ellenére sem hat rám – pedig nagyon meg tudok hatódni színészek­ről –, úgyhogy ilyenkor arra gyanakszom, a rendező és a színészek közt valami probléma van, miközben a színészek folyton tréningezik magukat, hogy tudjanak hinni a rendezőnek – ebben a struktúrában aligha tehetnek mást. És ez a hatalomalapú működés esetenként meglátszik a színészetben.

– Azt hiszem, éppen ezért jöttem el Kaposvárról: alkalmatlan vagyok ebben az üzemszerű működésben létezni. Egyáltalán nem vagyok szervilis, vagy ha szebben akarom mondani, nem vagyok lojális. A kőszínház multicég, kikez­zhetetlen hierarchiával – ezzel nem minősítek, ez egyszerű leírás. Egy ilyen társulat tagja nincs abban a helyzetben, hogy kritikát fogalmazzon meg a fölötte állókkal szemben. Én függetlenként érzem jól magam, és ha meghívást kapnék egy struktúrában be-

lül munkára, csak az adott feladatra szerződnek. Egyébként nem volt bennem mindez ennyire tudatos, amikor eljöttem. Egyszerűen nem éreztem jól magam, például attól, hogy sokszor, sok helyzetben féltem. Nem szerettem ilyen kis rettegő állatka lenni, mert egy sokkal kellemetlenebb, folyton keresgélő, pofákat vágó, elégedetlenkedő színész vagyok, aki mindig nehezen jut el egy szerepig. Megszenvedtem Rusznyák Gáborral is a *Platonov*-ban, amire eljutottam a magam figurájához, de Gábor nem volt elégedett velem. Nem gondoltunk egyet, de azt éreztem, hogy sok irritáló vonást talál a személyiségemben. Ahogy, felteszem, Mohácsi János is. A legnagyobb kaposvári kudarcom, hogy vele soha nem dolgoztam, miközben rajongója voltam az előadásainak. Rémes tulajdonságom, hogy gögös és rátarti vagyok, úgyhogy nem kértem meg, hogy játszassak nála, ahogy más színésznők – és ami, félre ne értsd, bevett, normális gesztus volt, hiszen egy nagy rendezővel dolgozni komoly szakmai előrelépés. Nekem ez kimaradt tizenégy kaposvári évadon át. Hát, én jöttem ki belőle rosszul.

– *Azt mondd, rátartiság, gög. Nem lehet, hogy ez inkább valami rendszeridegen önértzet, önbecsülés vagy tartás?*

– Nem. Be kell látni, hogy ez egy ilyen szakma, ilyen rendszer. Persze, attól, hogy egy jelentős rendező nem kíváncsi rád, még nem vagy tehetségtelen, ám azok a tehetségek tudnak kiteljesedni, akikben bíznak a rendezők, és újra és újra dolgoznak velük. Tudom, mert az első hét évben én voltam a kis üdvöske, a kedvenc, aki sorra kapta a jobbnál jobb szerepeket, majd jött – az én olvasatomban – a mélyrepülés.

– *De hogyan is volt ez?*

– Csofiként azonnal szerepet kaptam, Ascher is, Babarczy is kedvelt, továbbá Jánoson kívül minden rendező dolgozott velem, amitől meg is született bennem a dacos büszkeség. A színésznek azonban elengedhetetlen képessége a rugalmasság, a nyitottság, az intelligencia, hogy bárkivel tud dolgozni. Ma már tudom, ez is a tehetség része.

– *Biztos igazad van, de nem lehetett könnyű Kaposváron színésznőnek lenni.*

– Abban az évben, amikor felmondtam, azt mondta Scherer Péter, „nálatok a nők bozótharcosok” – egy színésznőről beszélgettünk, aki csak rövid ideig játszott Kaposváron, mert az ő értelmezése szerint nem volt bozótharcos típus. Valóban volt valami női minőséget is eltagadó aktivizmus abban, hogy álljunk oda a nagy rendező mögé nagy hittel, bár az én értelmezésemben ez inkább az egyéniség felszámolása volt. Nagyon fontos igaz tagja lenni egy közösségnek, de ha csak ezt csinálja az ember éveken át, akkor pionírrá válik, aki folyton magas hőfokon lobog, de elvesznek az árnyalatai, az egyénisége. Nekem egy idő után kevés lett, hogy szolgálatába állhassam egy csodálatos, nagy műnek, és végül engedtem a bennem lakozó individualistának. A színészet mégiscsak egy személyes pálya, és a színészért mindenekelőtt az ember önmaga felel. Arról nem is beszélve, hogy ott ennek a csodálatos, nagy műnek vége lett, most már nincs is mit szolgálni.

– *Hogyan volt, hogy egyre kevésbé ment?*

– A harmincas éveim még jól indultak, sőt, én voltam a legígéretesebb pályakezdő, aztán az is maradtam. Pár évvel később, harminchárom-harmincnégy évesen már jóval kevesebbet játszottam. Azt utólag vettem észre, ezzel nagyon sok színésznő van pont így. Sok olyan truvájt csináltam fiatalon, hogy érettebb nőket játszottam – huszonévesen harmincasnegyvenes nőket –, és amikor tényleg odaértem korban, akkor már nem én kaptam azokat a szerepeket, amelyek egyébként – ezzel szinte mindenki tisztában van – fogytak is. Nem

vagyok egy primadonna alkat, de annyira furcsa sem, hogy amolyan végletyfigurákat játszhattam volna.

– *És gondolom, nem sok olyan szerep volt, amihez a humorod kellett volna.*

– Nem működött a humorom.

– *Hogyhogy?*

– Nem tudom, nem voltak olyan helyzetek.

– *A klasszikus drámairodalomban elsősorban a férfialakoknak van humora, egyáltalán, színes, egyedi jelleme.*

– Alighanem ezért vannak a színésznőknek válságkorszakaik. Én akkor azt vettem észre, hogy terhes, ha folyton valami mást gondolok, amit talán nem is tudtam elég érvényesen megfogalmazni. Azt éreztem, öregszem, és egyre értéktelenebb, egyre érdektelenebb tagja vagyok a társulatnak. Azon kaptam magam, hogy gonosz vagyok. Tudtam, hogy vagy alkoholistá leszek rövid úton, vagy egy rosszindulatú, mindenkire féltékeny, pitiáner, kárörvendő vidéki színésznő, aki fiatalon reménység volt. Amikor pedig Rusznyák megcsinálta többségében a Babarczy-osztályból jött fiatalokkal a *Három nővért*, gyakorlatilag mindenkit utáltam. Akkor elkezdtem erről beszélgetni a barátaimmal, akik nem kíméltek, nem mondták, hogy nem is vagyok ilyen, hanem segítettek végiggondolni nagyon sok mindent. Lengyel Anna, Végh Zsolt, Kelemen József, Száger Zsuzsa, Antal Márta rám szánt figyelmét nagyon sokat segített akkor, és persze Ascher is, aki képes bárki tükre lenni. Beértek a baráti beszélgetések, és megcsináltuk Száger Zsuzsával a K. V. Társulatot. Az első munkánk a *Fürdőszoba* című előadás volt, Stefanovics Angélan és Felhöfi Kiss Lászlón kívül kaposvári színészek játszották. És mert lettek fiatalok, hívtuk ebből a bizonyos Babarczy-osztályból Sipos Esztert, Valcz Pétert és Vékes Csabát. Minden, színházzal kapcsolatos élményem megfordult ott.

– *Azért ez megrázó, mert szerintem mindezt inkább a rendszer termeli ki, semmint egy színésznő gonoszsága. Ilyen megpróbáltatásokat, szorongatott helyzeteket aligha lehet sértetlenül túlélni.*

– Igen, de én ezt nem látom ilyen tragikusan, mert az embernek képesnek kell lennie rálátni önmagára, és felelősen dönteni az életéről. Nagyon jól tettem, hogy eljöttem – kicsit későn, de hát nehéz volt elszakadni. És Zsuzsával a teljes bizonytalanságba indultunk. Azt fogadtuk meg induláskor, hogy minden évben létrehozunk egy előadást. Gondoltuk, semmi baj, ez egy újakezdés, majd dolgozunk, hogy legyen miből színházat csinálni. Aztán rendkívül szerencsések voltunk, hogy támogatást nyertünk, és azóta is nagy erővel éljük a függetlenek életét.

– *Te jól érzed ebben magad.*

– Igen, kiderült, hogy függetlenként vagyok a komfortzónámban: itt vállalhatom a véleményemet. Nekem ez elemi. Mindig el is képedek, amikor szakmájukban neves emberek azzal háritanak el egy közéleti problémákat megragadó diskurzust, hogy „nem politizálok”. Hogy nem gondol egy értelmes ember valamit közéleti kérdésekről? Ez álságos, végtelenül számító és gyáva megúsása annak, hogy véleményt nyilvánítsunk. Egyébként éppen ezért tartom az előző évad legfontosabb előadásának a *Harag napját*. Annak az előadásnak fel kellett volna robbantania a langyos közönyt, amelyben élünk.

– *Most erről eszembe jutott Eörsi István. Biztos dolgoztál vele.*

– Igen, Ascher előadásaiban például. Mondanom sem kell, mennyire kedveltem, s azt hiszem, ő is bírt engem. Nyilván nem véletlenül jutott eszedbe: meghatározó alakja volt annak a kaposvári szellemiségnek, ami máig viszonyítási

Fotó: Szarka Zoltán

pont mindannyiunknak. Szerette megpiszkálni a dolgokat, szellemesen, kíméletlen humorral. Gyakran vitázott a többségben inkább baloldali, liberális szemléletű társulat politikai, világnézeti szempontból másként gondolkodó tagjaival, amiből annak ellenére sem volt soha kellemetlen konfliktus, hogy igencsak maliciózus tudott lenni. Nem félt, és nem lehetett megijeszteni sem – ez is a függetlenségéhez tartozott.

– Mit jelent neked ma a baloldali és liberális szemlélet?

– A mindent kritikával fogadó, tekintélyt kétségbevonó látásmódot, amely ugyanakkor szociálisan érzékeny és támogató, illetve környezettudatos, hiszen mindenkinek jár a minőségi élet. Artur Żmijewski lengyel képzőművész nagy port kavart azzal az állításával, hogy minden művész baloldali. Nekem ez szimpatikus, bár nem hangoztatnám, mivel éppen hatalmas a fogalmi zűrzavar azzal kapcsolatban, hogy mit jelent a baloldaliság. Azt pedig megtanultuk Kaposváron, hogy a politikusokat, minél inkább komolyan veszik magukat, annál jobban kiröhögjük – hogy ez ma progresszív, nem jelent jót.

– Immár egy stabilan működő független, kis társulatként dolgoztok. Hogyan építitek a csapatot?

– Kaposváron tanultam, hogy a munka az egyetlen valós színészi pozíció. Akkor is, ha nincs játszóhely, ha nincs apanázs

és a többi tudható nehézség, amit a függetlenek folyamatosan élnek. Már az első előadásunkat is így csináltuk 2007-ben, mielőtt felmondtam, ugyanakkor megváltoztattuk a hagyományt, mert közösen rendeztünk. De nem vagyok rendezőellenes, sőt, még mindig hiszek a rendezői színházban – ám érdekes tapasztalat, hogy egy társulatot mindenki olyan csapatnak képzel, amely egy markáns rendezőegység köré szerveződik. Mi ehhez képest ketten vagyunk, ráadásul színésznők. Így pedig kézenfekvő, hogy színészként vannak elképzeléseink a színházról, és rendezőket hívunk darab- vagy témaajánlattal, akikkel aztán már tudunk arról gondolkodni, hogy az ő érdeklődésüket hogyan lehet a miénkhez igazítani. Egyébként a legjobban sikerült előadásaink ilyen közös munkákból születtek, mint például Czukor Balázzsal a *Függésben*, Novák Eszterrel a *12 hét*, vagy Ördög Tamással az *Egy élet háromszor*. A társulatnak fontos az ilyen munkákban zajló diskurzus, ami egyébként megdönti azt a téves elképzelést, hogy csak a rendező szava számít, és a színész nem szólhat bele bizonyos dolgokba. A K. V. Társulatban mi találjuk ki a kereteket, és mi teremtjük meg a munka anyagi feltételeit – ez is a függetlenségünk része.

Az interjút készítette: Proics Lilla